

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГРАМАТИЧНІ ЧИТАННЯ – XI
Матеріали Міжнародної
науково-теоретичної конференції
13-14 травня 2021 року

Вінниця
ТВОРИ
2021

УДК 81'36(06)

Г 76

Редакційна колегія: Анатолій Загнітко, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України (науковий редактор); Алла Архангельська, доктор філологічних наук, професор; Олена Важеніна, кандидат філологічних наук; Катерина Городенська, доктор філологічних наук, професор; Василь Грещук, доктор філологічних наук, професор; Ілля Данилюк, кандидат філологічних наук, доцент; Наталія Дарчук, доктор філологічних наук, професор; Людмила Коваль, доктор філологічних наук, доцент; Елла Кравченко, доктор філологічних наук, доцент; Жанна Краснобаєва-Чорна, доктор філологічних наук, професор; Марія Конюшкевич, доктор філологічних наук, професор; Тетяна Космеда, доктор філологічних наук, професор; Анатолій Мойсієнко, доктор філологічних наук, професор; Людмила Попович, доктор філологічних наук, професор; Ганна Ситар, доктор філологічних наук, доцент (заступник наукового редактора); Володимир Широков, доктор технічних наук, професор, академік НАН України; Марина Притолок, лаборант (відповідальний секретар).

Затверджено до друку Вченою радою Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 13 від 26 березня 2021 р.).

Г 76 Граматичні читання – XI: Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції 13–14 травня 2021 року / Донецький нац. ун-т імені Василя Стуса; наук. ред. А. П. Загнітко. – Вінниця: ТОВ «Твори», 2021. – 296 с.

Розглянуто актуальні проблеми морфологічних і синтаксичних категорій, встановлено особливості семантики фразеологічних і лексичних одиниць, висвітлено напрями та методи прикладних лінгвістичних досліджень, з'ясовано напрями комунікативного аналізу мовних одиниць.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів-філологів.

ISBN 978-966-949-807-6

УДК 81'36(06)

© Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021

© Автори матеріалів, 2021

ISBN 978-966-949-807-6

© ТОВ «Твори», 2021

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ СИНТАКСИСУ І
МОРФОЛОГІЇ

Виноградова Екатерина	<i>Вокруг да около</i> : о месте наречных предлогов в грамматике	8
Вільчинська Тетяна	Частка як засіб вираження модальності в художньому тексті	14
Гандзюк Олександра	Специфіка плюсквамперфекта і його репрезентція в романі Агатангела Кримського «Андрій Лаговський»	21
Городенська Катерина	Словотвірна структура прикметників на -ічний / -ичний у традиційних та новітніх координатах української дериватології	25
Домрачева Ірина	Спонукальні конструкції в мовленні Василя Стуса	32
Загнітко Анатолій	Силові поля граматичної семантики: сучасні студії	37
Ковтун Оксана	Проблема метамови контрастивної граматики	46
Колібаба Лариса	Основні морфологічні зміни в новому «Українському правописі» і сучасна мовна практика професійної спільноти	53
Куньч Зоряна	Вплив індивідуально-авторських чинників на дотримання норм позиційного чергування голосних і приголосних звуків	60
Масицька Тетяна	Класифікація формально-синтаксичних залежностей у структурі синтаксичних одиниць	63
Sapun Kostiantyn	The importance of grammar in written spatial speech on tourist topics in a pandemic condition	66
Фурса Валентина	Синтаксичні норми дієслівного керування в словниках української мови	70

РОЗДІЛ II. ФУНКЦІЙНА СЕМАНТИКА ЛЕКСИЧНИХ І ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Важеніна Олена	Заголовкотвірна функція фразеопаремій у химерному дискурсі	77
Зоріна Юлія	Система кольоропозначень в українській фразеології	81
Клименко Наталія	Дослідження полісемії назв одягу східностепових говірок донеччини	88
Космеда Тетяна	Майстерність Лесі Українки в моделюванні аксіологічних смислів у її епістолярній спадщині (до 150-річчя від дня народження поетеси)	92
Кучинська Олександра, Ткачук Марина Митько Неля	Семантичні єдності повнозначних слів у ролі присудка двоскладного речення (на матеріалі поезій Ліни Костенко) Лінгвостилістичні функції хронологічно маркованої лексики у творах Б. Лепкого	98 103
Стрюк Наталя	Вербалізація концепту КИЇВ в українській лінгвокультурі (на матеріалі написів на одязі)	106
Сулима Олеся	Процесуальні дієслова та їхній текстотвірний потенціал у дескриптивному тексті	112
Юзвікевич Пшемислав	Епоніми в мікології (про походження латинських, українських і польських офіційних назв макроскопічних грибів)	116

РОЗДІЛ III. ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА: НАПРЯМИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Harbera Iryna	Theoretical and methodological fundamentals of linguoconflictology as a field of applied linguistics	127
Дарчук Наталія	Комп'ютерна параметризація в Корпусі української мови	130

**РОЗДІЛ IV. ЕТНОЛІНГВІСТИКА, МІЖКУЛЬТУРНА
ЛІНГВІСТИКА, ЛІНГВОАКСІОЛОГІЯ ТА
ЛІНГВОПЕРСОНОЛОГІЯ**

Лідія Барановська
(*м. Вінниця*)

**ТИПОЛОГІЯ ПОМИЛОК СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ
ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ**

Зацікавленню українських студентів польською мовою сприяє етнічна близькість, спорідненість мов та близькість світоглядів і культури. Східні слов'яни швидше досягають комунікативних навичок, але близька генетична і типологічна спорідненість мови несе додаткові небезпеки пасток, які, як правило, ігнорують вчителі і не помічають учні, а тим часом за своєю вагою можуть стати перешкодами у спілкуванні. Помилка може істотно спотворити сприйняття змісту, що призводить до небажаних наслідків і порушує атмосферу спілкування з одержувачем, носієм польської мови, водночас відправник може взагалі не знати про виникнення непорозуміння.

Завданнями дослідження є встановлення типових помилок, що здійснюються українцями, які вивчають польську мову, класифікація помилок і спроба пояснити причини їх виникнення. Матеріалом аналізу стали переважно студентські тексти, створені в ході навчального процесу – на університетських заняттях з польської мови. Помилки виникають унаслідок неправильного застосування механізмів, що діють в системі мови, через що з'являються зайві і несумісні з мовною нормою форми. Тут ми маємо справу з феноменом, визначеним А. і Т. Скальськими як «пастка комунікативності» [5]. Дослідженням цієї проблеми займалися також А. Гурска [3], Є. Ковалевські [4], А. Чапля [2], з українських дослідників найвагомійший внесок в опрацювання цієї проблеми зробила А. Кравчук [1,6].

Найчастіше у творах і висловлюваннях студентів зустрічаються помилки, що виникають внаслідок інтерференції (омоніми, лексичні кальки, запозичення, помилки словотворення), викликані схожістю звучання і близькістю значення слів у двох мовах. Інтерференція – копіювання форми з рідної мови і її ненормативне використання в іноземній мові.

До помилок, викликаних інтерференцією, можемо віднести більшість орфографічних помилок. Складніші створюють помилки у написанні: l замість ł (mlody); cz, де має бути ci або ć (szybzej); e i a

записуються як en i on (jenzyk), rz i ź (kożyś), ó пишеться як u (w ogile) і под.

Крім інших видів мовних помилок (граматичних, фонетичних, інтерпункційних, стилістичних, мериторичних, логічних) найбільше під впливом інтерференції виникає лексичних помилок:

- фальшиві (хибні) друзі, тобто слова, які мають однакову або схожу форму у двох мовах, але різні значення в кожній з них. Якщо засвоєння польсько-українських омонімічних пар першого типу, які повністю розходяться у семантиці, не викликає у студентів особливих труднощів (пол. owoc – укр. фрукт; пол. dynia – укр. гарбуз; пол. sklep – укр. магазин, пол. pierogi – укр. вареники), то значно більше проблем виникає із корекцією помилок, що виникають у вживанні омонімічних пар другого типу, тобто таких, що відрізняються окремими лексичними значеннями: (dużo – укр. дуже, пол. bardzo; rowaga – укр. повага, пол. – szacunek; robota – укр. робота, пол. praca; pensja – укр. пенсія, пол. – emerytura);

- лексичні кальки, а саме утворення нового значення слова через буквальний переклад відповідного іншомовного елемента (u mnie jest, pracuje lekarzem, pewny w sobie, potrzeбно mi);

- запозичення з української мови, що вводяться в польське середовище; це слова, які не існують у польській мові (ansambl (пол. zespół); atestat (пол. świadectwo); ludzina (пол. człowiek); dusz (пол. prysznic); sporudy (пол. budowle); waźliwe (пол. ważne); znania (пол. wiedza).

Також трапляються лексичні помилки, викликані неправильним вибором слова з польської мови з помилково схожим звучанням (kochanie (пол. miłość); rozkazać (пол. opowiedzieć); położyć się (пол. polegać)).

Під впливом української мови в мовленні студентів найчастіше з'являються такі граматичні помилки:

- помилкове вживання роду іменників (grup, szans, problema, centr);

- неправильне утворення відмінкових форм іменника (lista, dyrektoru, muzyku, babciej, na ulice, w muzeumie, za granicu);

- помилкове утворення множини іменників і пов'язаних з ними прикметників (młodzi Polaki, drogi kolegi, stari przyjaciele);

- неправильні форми дієслів теперішнього часу (bieru, słuchaje, jest), минулого (ja był, studentki byli, pojechali z rodzicami));

- помилкове вживання прийменників (na tym tygodniu) і под.

Польська й українська мови, на перший погляд, структурно схожі (принаймні з огляду на морфологічну спільність), однак значно

відрізняються щодо фонетики, фонології, синтаксису і лексики. Вплив української, а часом і російської мови, зумовлює появу низки помилок, яких припускаються студенти під час вивчення польської мови. Тільки порівняння цих мов, дозволило б довести цю тезу. Наслідком інтерференції є закріплення ненормативних конструкцій польської мови, а також впевненість у достатньому рівні знання польської мови, у зв'язку з цим – відсутність мотивації до вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок. Ключовим моментом у вивченні мови є багаторазове повторення словосполучень, правил, коротких висловлювань, які спонукають учнів помічати допущені помилки і самостійно виправляти їх. Граматичні помилки українців у польській мові призводять до виникнення непорозумінь під час їх спілкування з поляками, тому для мінімізації всіх видів промахів в процесі спілкування необхідно враховувати інтерференційні впливи на різних мовних рівнях.

Література

1. Кравчук А. Граматика і успішність комунікації (дещо з польсько-українських граматичних контрастів). *Проблеми слов'янознавства*. 2012. № 61. С. 111–128.
2. Czapla A., Obsulewicz-Niewińska B. Kompetencje językowo-kulturowe studentów Fundacji Jana Pawła II. *Nauczanie języka polskiego jako obcego. Tradycje i innowacje*, red. A. Majewska-Wójcik, J. Klimek-Grądzka. Lublin, 2016. S. 237–246.
3. Górská A. Błędy studentów z Ukrainy – zapobieganie i eliminacja w grupach o zróżnicowanych możliwościach (na podstawie doświadczeń Centrum Partnerstwa Wschodniego Uniwersytetu Opolskiego). *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców*. Łódź, 2015. № 22. S. 358–370.
4. Kowalewski J. Dlaczego popełniłeś ten błąd? Próba glottodydaktycznego opisu i klasyfikacji błędów popełnianych przez uczących się języka polskiego jako obcego na Ukrainie. *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców*. Łódź, 2015. № 22. S. 337–354.
5. Skalska A., Skalski T., 1995, Pułapka komunikatywności. *Kształcenie sprawności komunikacyjnej Polaków ze Wschodu*, red J. Mazur. Lublin, 1995. S. 49–57.
6. Krawczuk A. Błędy gramatyczne studentów polonistyki lwowskiej spowodowane polsko-ukraińską interferencją. *Postscriptum*. 2006. №2. S. 137-153.

7. Krawczuk A. Błędy leksykalne i leksykalno-stylistyczne w polszczyźnie Ukraińców. *Postscriptum Polonistyczne*. 2009. № 1 (3). S. 167–183

Козлова Тетяна, Авраменко Олена
(*м. Запоріжжя*)

ЗАПОЗИЧЕННЯ З МОВ БАНТУ В МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПРОСТОРИ ПІВДЕННОЇ АФРИКИ

Єдиний географічний, державний, історичний та комунікативний простір охоплює численні автохтонні та міграційні етноси Південно-Африканської Республіки (ПАР). В сучасній ПАР відбувається становлення мультикультурної спільноти, у межах якої інформаційна взаємодія здійснюється за допомогою англійської мови. Англійська мова ПАР представлена неомогогенною системою взаємодіючих варіантів, є однією з офіційних мов країни та засобом міжетнічного спілкування. Автохтонні мови також становлять важливу частину лінгвістичного репертуару мовців і засвідчують етнічну приналежність членів південно-африканського суспільства. Варіанти англійської мови (White South African English – WSAE, Indian South African English – ISAE, Black South African English – BSAE, Afrikaans English, Coloured English) утворилися шляхом продовження її уживання як першої рідної мови, а також нативізації та застосування в ситуаціях міжетнічного спілкування. Внаслідок інтенсивного і перманентного контактування різних етнічних груп система англійської мови зазнала впливу з боку автохтонних мов, зокрема банту.

Мета дослідження полягає в аналізі чинників та наслідків впливу бантоїдних мов на словниковий склад англійської мови ПАР.

Матеріал дослідження, який охоплює 585 запозичень з мов банту, виокремлено методом суцільної вибірки з авторитетних довідників [1; 3]. Застосовано комплекс методів: аналіз безпосередніх складників, компонентний, зіставний та контекстологічний аналіз.

Результати дослідження засвідчили відкритість системи англійської мови для інновацій, її гнучкість та здатність ефективно адаптувати елементи зовнішнього впливу. Бантоїдні мови виявилися потужним джерелом інновацій.

У варіанті WSAE, який уживається як перша рідна мова, запозичення з мов банту становлять 11.7 % лексики. Вони кількісно переважають над запозиченнями з койсанських мов (2.3 %), з мов